

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

آینده‌پژوهی و برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای (با رویکرد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت)

مهر ماه ۱۳۹۳

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سورشناسه	: زالی، نادر، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: آینده پژوهی و برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای (با رویکرد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت)
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۸۴ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۴۳.
شابک	: ۵۰۰۰۰ ریال ۷-۳۵-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا، مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: کتاب حاضر به سفارش مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت منتشر شده است.
یادداشت	: کتابنامه: ص: ۸۳.
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۸۲۸۴۰

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
آینده پژوهی و برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای (با رویکرد الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت)

نگارش: دکتر نادر زالی (دانشیار گروه شهرسازی دانشگاه گیلان)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک:

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۷.....	چکیده
۹.....	مقدمه
۱۴.....	چالش‌های کلان برنامه‌ریزی و توسعه در هزاره سوم
۱۶.....	ظهور پارادایم آینده پژوهی و آینده نگاری
۱۸.....	رویکردهای کلان در برنامه‌ریزی
۱۸.....	پارادایم اکتشافی
۱۹.....	پارادایم هنجاری
۲۱.....	سابقه آینده نگاری در ایران
۲۳.....	تکنیک‌های کاربردی آینده پژوهی در برنامه‌ریزی توسعه منطقه ای
۲۴.....	روش ماتریس اثرات متقاطع
۲۵.....	روش برنامه ریزی بر پایه سناریو
۳۲.....	نمونه کاربردی برنامه ریزی توسعه منطقه ای در استان آذربایجان شرقی
۳۲.....	جایگاه و موقعیت استان آذربایجان شرقی
۳۳.....	جایگاه استان آذربایجان شرقی در اسناد بالادستی آمایش سرزمین
۳۶.....	شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه استان آذربایجان شرقی
۳۶.....	تحلیل محیط سیستم
۳۹.....	تأثیرات مستقیم متغیرها بر همدیگر
۳۹.....	متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار
۳۹.....	متغیرهای دو وجهی
۴۰.....	متغیرهای هدف
۴۰.....	متغیرهای تأثیر پذیر
۴۱.....	متغیرهای مستقل
۴۱.....	متغیرهای تنظیمی
۴۳.....	انتخاب عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه استان
۴۵.....	سناریوهای توسعه استان آذربایجان شرقی
۴۵.....	مبانی شکل‌گیری سناریوها
۴۶.....	وضعیت‌های احتمالی عوامل کلیدی
۴۹.....	تجزیه و تحلیل سناریوها
۴۹.....	تهیه سبد سناریوها

- ۵۰ وضعیت‌های محتمل و غیر محتمل در استان
- ۵۰ سناریوهای منتخب و محتمل در آینده استان
- ۵۳ گروه بندی و تحلیل سناریوهای منتخب
- ۵۳ سناریوهای گروه اول: شرایط بسیار مطلوب با رویکردهای توسعه طلبانه
- ۵۵ سناریوهای گروه دوم: روند بسیار آرام با حفظ وضع موجود.....
- ۵۶ سناریوهای گروه سوم: روندهای نامطلوب.....
- ۵۷ سناریوهای گروه چهارم: در آستانه بحران
- ۵۸ سناریوهای گروه پنجم: شرایط بحران کامل
- ۵۹ تحلیل وضعیت کنونی استان آذربایجان شرقی.....
- ۷۰ ارائه الگوی توسعه منطقه ای با رویکرد ایرانی اسلامی پیشرفت
- ۷۱ سناریوی اول و قوی‌ترین سناریو الگوی پیشرفت
- ۷۳ سناریوی دوم، بهترین سناریوی محتمل الگوی پیشرفت.....
- ۷۴ سناریوی سوم، محتمل‌ترین حالت نامطلوب الگوی پیشرفت
- ۷۷ سناریوی چهارم و پنجم، بدترین حالت‌های محتمل الگوی پیشرفت.....
- ۵۶ شناسایی و معرفی مدیریت‌های کلیدی منطقه برای سازماندهی الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی.....
- ۸۳ منابع

چکیده

در راستای تحقق بخشی به فرموده مقام معظم رهبری در خصوص ارائه الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت و بومی سازی مدل‌های روز دنیا برای استفاده بهینه در پیشرفت کشور، این تکنگاشت به دنبال ارائه الگوی نوینی در بهره‌گیری از مدل‌های آینده‌پژوهی در تدوین برنامه‌های توسعه منطقه‌ای مبتنی بر فرهنگ ایرانی و اسلامی است. همچنین با بهره‌گیری از رویکردهای مدیریت استراتژیک و آینده‌پژوهی و با اتکا به مدل‌های برنامه‌ریزی بر پایه سناریو، به بحث در خصوص توسعه آتی استان آذربایجان شرقی به عنوان یک نمونه عملی براساس سند چشم‌انداز ملی و نظریه پایه توسعه استان می‌پردازد. چارچوب نظری تکنگاشت حاضر، پارادایم هنجاری در برنامه‌ریزی با حفظ وفادارای به اسناد بالادستی با رویکرد الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت است. بکارگیری روش‌های دلفی، تحلیل تاثیرات متقاطع، سناریونویسی و برنامه‌ریزی پابرجا در این تحقیق، ترکیب جامع و انعطاف‌پذیری در ارائه روش جدید آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای ارائه داده است. نرم‌افزارهای میک مک و سناریویوزارد برای اولین بار در ارائه الگوی جدید برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای در این تکنگاشت بکار گرفته شده و نتایج بسیار خوب و قابل اطمینانی نیز نشان داده است. در این تکنگاشت در مرحله اول، ۷۶ عامل موثر بر روند توسعه استان به روش دلفی شناسایی و اثرات این عوامل بر همدیگر توسط کارشناسان خبره مورد سنجش قرار گرفت که نتیجه آن شناسایی ۱۴ عامل کلیدی از بین ۷۶ عامل بود. از طرف دیگر نظریه پایه توسعه استان به صورت تفصیلی بررسی و محورهای ۲۲ گانه آن به عنوان سند بالادستی با ۱۴ عامل کلیدی تطبیق و عوامل مغفول به مجموع عوامل کلیدی اضافه شد که مجموعاً تعداد به ۱۸ عامل افزایش پیدا کرد. با توجه به ضرورت محدود کردن عوامل جهت سناریونویسی، با تلفیق برخی عوامل با همدیگر، نهایتاً ۱۴

عامل نهایی که پوشش دهنده ابعاد مختلف نظریه پایه توسعه استان بودند استخراج گردید. برای عوامل فوق بر اساس ایده سناریونویسی ۵۹ وضعیت ممکن و محتمل در آینده استان تعریف گردید و با تشکیل ماتریس ۵۹×۵۹ و بهره‌گیری از دانش کارشناسان توسعه و برنامه‌ریزی در ارزیابی میزان تاثیرات وقوع هر یک از وضعیت‌ها بر وقوع یا عدم وقوع وضعیت‌های دیگر در استان، با استفاده از قابلیت‌های نرم افزار سناریوویو، ۵ سناریوی با احتمال وقوع بسیار بالا، ۱۹ سناریوی با احتمال وقوع متوسط به بالا و ۲۹۱ سناریوی با احتمال وقوع پایین و ضعیف استخراج شد که مبنای عمل این تک‌نگاشت، تحلیل ۵ سناریوی بسیار قوی و ۱۹ سناریوی با احتمال وقوع متوسط به بالا قرار گرفت. براساس نتایج ارائه شده، در مجموع به نظر می‌رسد تحقق اهداف نظریه پایه توسعه و سند چشم انداز تا افق ۱۴۰۴ در استان ممکن نیست و در بهترین سناریوی ممکن که سناریوی دوم است، تنها بخشی از اهداف توسعه استان قابل تحقق می‌باشد و بخش دیگر امکان بروز نخواهد یافت. از مجموع سناریوهای ۵ گانه و ۱۹ گانه، تنها ۲ سناریو که اتفاقاً قوی‌تر از سایر سناریوها هستند وضعیت استان را در سال‌های آتی مطلوب نشان می‌دهند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد مدیریت در سطح استان نیازمند آسیب شناسی جدی و ترمیم تفکر مدیریتی در موضوع توسعه و برنامه‌ریزی در راستای نظریه پایه توسعه استان است. این تک‌نگاشت ضمن ارائه راهبردهای کلان و جهت‌گیری‌های اساسی جهت تسهیل تحقق اهداف اسناد بالادستی، مدیریت‌های کلیدی در استان را براساس محورهای نظریه پایه توسعه شناسایی و ساختار کلان مدیریتی جدید برای استان را بر اساس الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت ارائه داده است.